

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียง Factor Influencing Undergraduate Student's Political Participation in the Eastern Region University

ธีระ กุลสวัสดิ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียง และ 2) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ จำนวน 971 คน จากมหาวิทยาลัย 5 แห่งในภาคตะวันออกเฉียง เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามวัดการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถานศึกษา การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ความนิยมเชิงทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา จำนวน 44 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนาด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม LISREL 8.80 (student version) ในการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอยู่ในระดับมาก การรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง การติดตามสภาพการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง และการชุมนุมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย 2) โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี ค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 53.66 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 43 ค่า χ^2/df เท่ากับ 1.24 ค่าความน่าจะเป็น (p-value) เท่ากับ .13 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .99 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .98 ดัชนีวัดความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ .99 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ .02 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .02 ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาได้ร้อยละ 52 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า 1) การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว (IE=.14) การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา (IE=.46) และการถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน (IE=.26) ส่งผลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง และ 2) ความโน้มเอียงทางการเมือง (DE = 1.00) ส่งผลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา

Abstract

The purposes of this research aim at 1) studying the level of political participation of students in the Eastern region and 2) studying factors influencing political participation of students in the Eastern region. The group samplings are derived from undergraduate students studying in sciences and social fields totally 971 people from 5 universities locating on the Eastern region. The research instrument is

questionnaires divided into the interaction of political socialization from families, the interaction of political socialization from educational institutes and the interaction of political socialization from mass media, political orientations and the political participation of students totally 44 questions. Data were analyzed by descriptive statistics with statistical package and analysed by LISREL 8.80 (student version) for examining the construct validity of causal relationship model.

The result indicates that 1) the political level of participation on election is high. The political education campaign to people is medium. The following-up of political situation is medium. The political expression is medium. The political assembly is low. 2) the causal relationship model on political participation of students in the Eastern regions is consistent to empirical data with Chi-Square (χ^2) = 53.66, degrees of freedom(df) = 43, χ^2 /df=1.24 probability (p-value) = .13, Goodness of Fit Index (GFI) =.99, Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)=.98, Comparative Fit Index (CFI)=.99, Standardized Root Mean Square Residual (SRMR)=.02, Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)=.02. All model variables indicated the political participation of student total 52 percents. The assumption test demonstrated that 1) the interaction among political socialization from families is (IE=.14), from educational institutes (IE=.46), from mass media (IE=.26) effecting indirectly on the political participation through the political orientations 2) the political orientations (DE=1.00) had a direct effect on the political participation of university students.

บทนำ

ในสังคมประชาธิปไตย สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศของประชาชน หรือใช้สิทธิเพื่อแสดงบทบาทต่างๆ ในทางการเมืองได้โดยตรงภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขอันจำเป็นของระบอบประชาธิปไตย ทั้งในแง่ของหลักการ และอุดมการณ์ นอกจากนี้ในสังคมประชาธิปไตย ไม่เพียงแต่มีความรู้เกี่ยวกับการเสนอแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะที่มีความสอดคล้องกับค่านิยม และความต้องการของตนเองแล้ว ยังต้องมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองอีกด้วย การที่ทำให้ประชาชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือการวางแผนหรือสร้างความเป็นพลเมืองให้มีความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientations) ในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ทฤษฎีการถ่ายทอดทางการเมืองได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลอันเกิดจากการที่บุคคลได้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางการเมือง จนทำให้เกิดความโน้มเอียงทางการเมือง ซึ่งความโน้มเอียงทางการเมืองนี้จะส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเมืองของสังคมหรือประเทศนั้นๆ¹

บทบาทของนิสิต นักศึกษา ในอดีตที่ผ่านมา มีบทบาทสำคัญกับการเมืองไทย หลายครั้งได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญๆ เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นิสิต นักศึกษาได้ร่วมชุมนุมต่อต้านรัฐบาลเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร หรือเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้มีการใช้กำลังรุนแรงต่อกลุ่มนิสิต นักศึกษา ที่ชุมนุมกันในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อ 17-21 พฤษภาคม 2535 ใน

¹Magaret M. Conway. *Political Participation in the United States*. 3rd ed. Washington D.C.: A Division of Congressional Quarterly, 2000. p.2.

²Richard E. Dawson, Kenneth Prewitt and Karen Dawson. *Political Socialization*. Vol 1. Boston, Toronto: Little, Brown and Company, 1977. pp.1-4.

การประชุมต่อด้านการปกครองโดยรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเวลาต่อมา

แม้ว่าในปัจจุบันบทบาททางการเมืองของนิสิต นักศึกษา จะลดน้อยลง แต่ก็ต้องยอมรับว่า กลุ่มคนเหล่านี้ยังเป็นกลุ่มคนที่ยังมีบทบาทต่อการเมืองเป็นอย่างมาก เพราะในอนาคตจะเป็นกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้ระบบการเมืองไทยได้ก้าวไปสู่การพัฒนาที่เต็มรูปแบบ และมีความสมบูรณ์มากที่สุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีสถาบันการศึกษาหลายแห่ง มีนิสิต นักศึกษาจำนวนมาก และเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของประเทศ ในอดีตบทบาทของนิสิต นักศึกษา มีความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายครั้ง การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลงานวิจัยจำนวนไม่มากนัก จากการศึกษาในรอบ 6 ปี ที่ผ่านมา พบว่า ผลการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยจากสื่อมวลชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา³ ผลการศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษาถึงความสัมพันธ์และอิทธิพล ทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วม

ปริวรรต สิงห์แก้ว. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา: ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา, 2547. ;มลณี สมภพเจริญ. อินเทอร์เน็ตและสื่อมวลชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547. ;ดุขฎิ เรื่องศิริ. บทบาทนิตยสารทางการเมืองที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรวารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549. ;จุฑามาศ ประยูรทอง. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (ABAC). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547. ;อรชร พรประเสริฐ. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2550. ;วราวุธ ผลเจริญ. การเปิดรับสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเซนต์จอร์จ. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551. ;เอกวิทย์ มณีธร. (2553). "ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา ของมหาวิทยาลัยในพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. 2.2 (2553): 73-98.

ร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ซึ่งมีข้อจำกัดในการศึกษาตัวแปรทางตรงเป็นหลักเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงขาดความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการศึกษาความเชื่อมโยงของปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจกับตัวแปรต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความโน้มเอียงทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ซึ่งจะเกิดผลโดยตรงต่อการนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาให้นักศึกษามีความโน้มเอียงทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความกระตือรือร้น ที่จะเข้าไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจ และจะเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนคนรุ่นใหม่ให้มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้มีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) ไว้หลากหลาย คือ เป็นกิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละคน ที่ต้องการมีอิทธิพลผลักดันให้เกิดผลทางการเมืองตามต้องการ⁴ เป็นกิจกรรมที่

⁴Lester W. Milbrath and M. Lel Gael. *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics*. 2nd ed. Chicago: Rand McNally, College Publishing Company, 1977. p.2.

เป็นไปโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁵ และเป็นกิจกรรมที่ใช้กับบุคคลธรรมดา ไม่ใช่ชนกการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง⁶ และเป็นกิจกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายของประชาชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยตรงมากหรือน้อยในการมีอิทธิพลต่อการเลือกของเจ้าหน้าที่รัฐบาล หรือการกระทำที่กำลังดำเนินการอยู่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล⁷ กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมือง คือเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัดระดับความเป็นประชาธิปไตย และมีเป้าหมายเพื่อกำหนดตัวผู้ปกครอง การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปเพื่อการควบคุม กำกับ และตรวจสอบให้ผู้ปกครองทำการปกครองเพื่อสนองความต้องการของประชาชน⁸

⁵ Herbert McClosky. *Political Participation*. in *International Encyclopedia of the Social Science*. Vol 12. New York: McMillan and Free, 1968. p. 252.

⁶ Samuel P. Huntington and George I. Dominguez. "Political Development". in *Handbook of Political Science: Non Government Politic*. (Eds.), Fred Greenstein and W.Nelson Polsby. Massachusetts: Addison Wesley, 1975. p.5.

⁷ Norman H. Nie and Sidney Verba. "Political Participation." in *Handbook of Political Science*. Vol 4. edited by Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby. Massachusetts: Addison Wesley, 1975. p.1)

⁸ สมบัติ อ่างรัฐทรงศ์. การเมือง: แนวคิดความคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, 2548. หน้า 371.

ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจเป็นไปอย่างอิสระ คือ ด้วยความพึงพอใจส่วนตัว ความสมัครใจ หรือใช้วิจารณ์ญาณของตนเอง หรืออาจเป็นไปโดยการถูกปลุกกระตม จากผู้อื่นชักจูง บังคับ ชูเชิญ หรือใช้อิทธิพลทางวัตถุ⁹ กิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมี 4 รูปแบบ คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การเป็นสมาชิกสโมสรทางการเมืองหรือหน่วยงาน โดยตนเอง และ การเข้าร่วมในกิจกรรมบางอย่างขององค์การหรือกลุ่มทางการเมืองและสังคม¹⁰

การศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในประเทศไทย ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้มีการศึกษามากมายต่อเนื่อง เช่น 1) การศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย¹¹ ใช้การวัดการร่วมกิจกรรมทางการเมือง 6 ด้าน คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง การมีบทบาทในชุมชน การติดต่อกับทางราชการ การประท้วง และการสื่อสารทางการเมือง 2) การศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน¹² ใช้การวัดการร่วมกิจกรรมทางการเมือง 5 ประเภท คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การประท้วง และการสื่อสารทางการเมือง 3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนัก

⁹Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell Jr. *Comparative Politics: A Developmental Approach*. Boston: Little Brown, 1966. p.145-146.

¹⁰Nie, Norman H. and Verba, Sidney. *op.cit.* p.9-12.

¹¹ชลธิ์ จงสืบพันธ์. การศึกษาลักษณะทางชีวสังคม ลักษณะทางบริบท และลักษณะทางจิตวิสัยของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง. ปริญญาโทการศึกษาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2527.

¹²สมาน พูแสง. การศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน. ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

ศึกษา เปรียบเทียบนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ¹³ ให้การวัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง 5 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง การรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน การติดตามสถานการณ์เคลื่อนไหวทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการชุมนุมทางการเมือง

การถ่ายทอดทางการเมือง

กระบวนการถ่ายทอดทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ทางการเมือง แนวคิด แนวปฏิบัติ วิธีการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งจะมีผลต่อความคงอยู่ของระบบการเมืองนั้นๆ¹⁴ บริบทของสังคมมีอิทธิพลต่อการเกิดความโน้มเอียงทางการเมือง จากการศึกษางานวิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองในครอบครัว มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวทางการเมือง¹⁵

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันสำคัญที่ให้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และประสบการณ์ รวมทั้งการอบรมกล่อมเกลาคิดใจแก่นักเรียน นิสิต

¹³ จุฑามาศ ประยูรทอง. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (ABAC). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.

¹⁴ David Easton and Jack Dennis. *Children in Political System*. New York: McGrawHill, 1969. p.7. ; Richard E. Dawson, Kenneth Prewitt and Karen S. Dawson. *op. cit.* p.1-2.

¹⁵ Dalhouse Merie. *Parent-Child Political Value Congruency*. Dissertation, M.A.(Political Science). University of Calgary, 1995. ;Raphael Ventura. "Family Political Socialization in Multiparty Systems,". *American Politics Research*. 34.6(2001): 666-691.;Patricia McNulty Nelson. *Montana Boys' State and Montana Girls' State: Political Socialization of the Adolescents in Transition of Adulthood in The Context of Family, School and Community*. Dissertation, Ed.D.(Political Science). Montana State University, 2004.;Lenience T. Davis. *Motives and Motivation: Social Context, Civic Orientation, and Political Behavior*. Dissertation, Ph.D. (Political Science). The University of Chicago, 2005.

นักศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองและปลูกฝังให้มีจิตใจแบบประชาธิปไตย¹⁶ โดยหลักสูตรที่เรียนมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ความเข้าใจ และปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตยให้กับนิสิต นักศึกษา ซึ่งเมื่อนิสิต นักศึกษา ได้รับการปลูกฝังจากการเรียนในหลักสูตรต่าง ๆ แล้วก็จะส่งผลให้กับนิสิต นักศึกษา ได้รับความรู้และประสบการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง ตลอดจนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย สิทธิและหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการเกิดความไม่มั่งคั่งทางการเมือง และพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่อไปในอนาคต¹⁷ จากรายงานการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสาขาวิชาที่เรียนในระดับปริญญาตรี สถานที่ทำงาน และสื่อมวลชน สามารถร่วมกันอธิบายความไม่มั่งคั่งทางการเมืองได้¹⁸

สังคมปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูง ทำให้ช่องทางการสื่อสารต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งพิมพ์ต่างก็เป็นสื่อในการเผยแพร่กระจายข่าวสาร ซึ่งรวมถึงข่าวสารทางการเมืองด้วย โดยข่าวสารนี้สามารถทำให้ผู้รับเกิดความเห็นหรือความรู้สึกต่อข่าวสารการเมืองในระดับที่สามารถถูกอุปความไม่มั่งคั่งทางการเมืองให้เกิดขึ้นภายในตน และในที่สุดก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ทางการเมืองได้¹⁹

¹⁶ Richard E. Dawson, Kenneth Prewitt and Karen S. Dewson. *op. cit.* p.137-170.

¹⁷ ทินพันธ์ นาคะตะ. *ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: สหภาพสื่อและการพิมพ์, 2545. หน้า 63-64.

¹⁸ กมลวรรณ คารมปราษฎ์. *การศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อความไม่มั่งคั่งทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมือง และพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ*. การศึกษาก่อนนำเสนอบริญญาณพนธ์วิทยาศาสตร์ชุมชนบัณฑิต, สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

¹⁹ สุรวุฒิ บัดโรส. *การศึกษาเปรียบเทียบการถ่ายทอดทางการเมืองของนักเรียนมัธยมในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2533. หน้า 29.

สื่อมวลชนมีหน้าที่สำคัญคือ 1) หน้าที่ในการสังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อมทางสังคม (surveillance of the environment) คือ การสอดส่องและการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อสมาชิกในสังคม มารายงานให้สมาชิกในสังคมได้ทราบ 2) หน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ส่วนต่างๆ ของสังคมให้รวมตัวกันอยู่ได้ (correlation of the different parts of society in responding to environment) หมายถึงหน้าที่ในการติดตามศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องถี่ถ้วน และ 3) หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม (transmission of social heritage from one generation to the next) หมายถึงหน้าที่ในการเผยแพร่ถ่ายทอดหรือสืบทอดความรู้ ค่านิยม ทศนคติ และบรรทัดฐานของสังคมจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่อีกยุคสมัยหนึ่ง เพื่อให้วิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของสังคมนั้นๆ คงอยู่ตลอดไป²⁰ ซึ่งหน้าที่นี้ตรงกับหน้าที่ในการให้การศึกษาของสื่อมวลชน แต่สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อประชาชนโดยตรง แต่จะมีอิทธิพลโดยอ้อมซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ คือ ความมีใจโน้มเอียง การเลือกรับสาร อิทธิพลของบุคคล กลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม และระบบสื่อมวลชน²¹

ความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientations) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของนักศึกษาเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นแบบแผนการตอบสนองและการประพฤติทางการเมืองแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ 1) ความโน้มเอียงเชิงปัญญา (cognitive orientations) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางการเมืองและความเชื่อทางการเมือง ซึ่งความเชื่อดังกล่าวไม่ได้เป็นเรื่องผิดหรือถูก แต่เกี่ยวกับปริมาณของความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ในโลกการเมืองว่ามีมากน้อยเพียงใด 2) ความโน้มเอียงเชิงความรู้สึก (affective orientations) ได้แก่ ความรู้สึกต่างๆ ของบุคคลที่มีต่อ

²⁰Harold D. Lasswell. *The Communication of Ideas*. New York: Haper and Row, 1948.

²¹ Joseph T. Klapper. *The Effect of Mass Communication*. New York: Free Press, 1960. p.5.

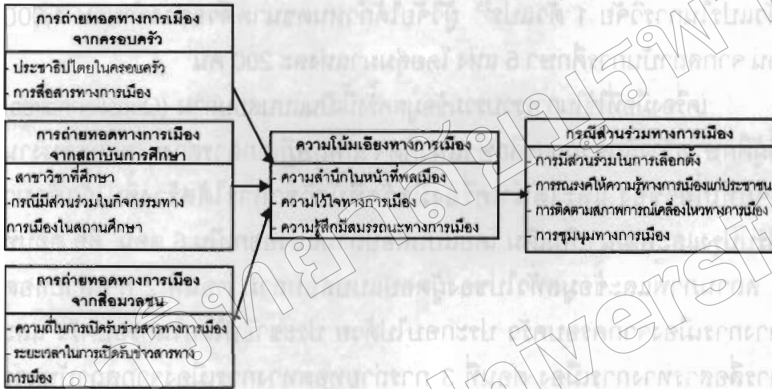
วัตถุประสงค์ทางการเมือง หรือองค์การทางการเมืองทั้งหลาย เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความรู้สึกผูกพัน ตลอดจนการยอมรับหรือไม่ยอมรับในวัตถุประสงค์หรือองค์การทางการเมืองเหล่านั้น 3) ความโน้มเอียงเชิงประเมินค่า (evaluation orientations) ได้แก่ ความคิดเห็นในเชิงประเมินค่าต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งมักจะเป็นการนำเอาค่านิยมมาเป็นเครื่องวัด หรือประเมินสิ่งต่างๆ ในโลกการเมืองและเหตุการณ์ทางการเมืองต่างๆ²² จากการศึกษาผลงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าความโน้มเอียงทางการเมืองมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง²³

²² Gabriel A. Almond and Sidney Verba. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston: Little Brown, 1965. p.13-15.

²³ Steven A. Peterson. *Political Behavior: Patterns in Everyday Life*. California: SAGE, 1990. ;ไชยพร ตันทีจิตานนท์. การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นในรูปเทศบาล: กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่. ปรินญาณินพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536. ;รณกร สายสิญจน์. ความสัมพันธ์ระหว่างความโน้มเอียงทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542. ;จริญญา เจริญสุกใส. การเปิดรับข่าวสารการเมือง วัฒนธรรมการเมืองกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของเยาวชน ในกรุงเทพมหานคร ปี 2538. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาแนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และนำมาพัฒนากรอบแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 ถึงวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน จำนวน 9 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนนักศึกษา 56,910 คน²⁴ การสุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) จากมหาวิทยาลัยจำนวน 9 แห่ง ทำการสุ่มโดยการจับฉลาก 5 แห่ง ได้รายชื่อมหาวิทยาลัยที่จะทำการ

²⁴สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). สารสนเทศอุดมศึกษา. เก็บ 30 ส.ค. 2553. <http://www.info.mua.go.th/information/index.php>.

ศึกษา คือ 1) มหาวิทยาลัยบูรพา 2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตศรีราชา 3) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออกวิทยาเขตบางพระ 4) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ และ 5) มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง พิจารณาจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่า ในโมเดล ลิสเรล (LISREL) โดยใช้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อย 10-20 คน ต่อตัวแปรในการวิจัย 1 ตัวแปร²⁵ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างจำนวน 1,000 คน จากสถาบันการศึกษา 5 แห่ง โดยสุ่มมาแห่งละ 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดจากทฤษฎีเอกสารต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเครื่องมือวัดที่นักวิชาการได้สร้างขึ้นไว้แล้วมาปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มเติม โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 6 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว ประกอบไปด้วย ประชาธิปไตยในครอบครัว และการสื่อสารทางการเมือง ตอนที่ 3 การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา ประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมในสถาบันการศึกษา ตอนที่ 4 การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ประกอบไปด้วย การเปิดรับข่าวสารและระยะเวลาในการเปิดรับข่าวสาร ตอนที่ 5 ความนิยมเชิงทางการเมือง ประกอบไปด้วย ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง ตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง การรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน การติดตามสภาพการณ์เคลื่อนไหวทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการชุมนุมทางการเมือง

แบบสอบถามนี้ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านรัฐศาสตร์ 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิทางด้าน การวิจัยและสถิติ 1 ท่าน และผ่านการทดลองใช้กับนักศึกษาใน

²⁵ J.F.Hair et al. *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall, 1998.

มหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 60 คน ทดสอบค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถาม พบว่า มีพิสัยค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .21 ถึง .64 และความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่า .82 และจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ของตัวแปรแฝง 5 ตัว ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงทั้ง 5 ตัว มีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามดัชนีความกลมกลืน (Fit indices) ในเกณฑ์ดีทุกโมเดล นั่นคือ ค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกโมเดล โดยมีค่าความน่าจะเป็นอยู่ระหว่าง .16-1.00 ค่าดัชนีความกลมกลืน (GFI) อยู่ระหว่าง .99-1.00 ค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) อยู่ระหว่าง .99-1.00 ดัชนีวัดความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) อยู่ระหว่าง .99-1.00 และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) อยู่ระหว่าง .00-.01 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) อยู่ระหว่าง .00-.03 ในตัวแปรแฝงแต่ละตัว คำนำน้หนักองค์ประกอบตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลกับนักศึกษาที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถาม นำแบบสอบถามมาแปลข้อมูลที่ได้เป็นรหัสพร้อมบันทึกข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน ถึงวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ได้แบบสอบถามกลับคืนมาเป็นฉบับสมบูรณ์จำนวน 971 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97.10

และทำการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์โดยจำแนกกลุ่มตัวอย่าง ตามสภาพทั่วไปด้วยสถิติความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์ระดับการถ่ายทอดทางการเมือง ความนิยมเชิงทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากสถิติค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ในการจัดระดับดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับ
4.20-5.00	มากที่สุด
3.40-4.19	มาก
2.60-3.39	ปานกลาง
1.80-2.59	น้อย
1.00-1.79	น้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานการวิจัย โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และใช้การวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุแบบมีตัวแปรแฝง (Causal Structural Models with Latent Variable) ด้วยโปรแกรม LISREL for Windows 8.80(Student Version)

ผลการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65.8 อายุอยู่ในช่วง 18-24 ปี กำลังศึกษาอยู่ในสาขาทางด้านวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 48.5 และสาขาทางด้านสังคมศาสตร์ ร้อยละ 51.5 จากมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 5 แห่ง

2. ผลการศึกษาการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว มีความเป็นประชาธิปไตยในครอบครัวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$) การสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถานศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมทางการเมืองในสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.97$) การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ในการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$) และระยะเวลาในการเปิดรับข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81$)

ความไว้วางใจทางการเมืองในเรื่องความสำนึกในหน้าที่พลเมืองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) ความไว้วางใจทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.26$) และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.53$)

ตารางที่ 1 แสดงอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรภายนอกที่ส่งผลต่อตัวแปรภายใน และอิทธิพลของตัวแปรภายในด้วยตนเอง

ตัวแปรที่เป็นสาเหตุ	ตัวแปรที่เป็นผล					
	ความโน้มเอียงทางการเมือง			การมีส่วนร่วมทางการเมือง		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE
การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว	.13* (.06)	-	.13* (.06)	.14* (.06)	.14* (.06)	-
การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา	.43** (.10)	-	.43** (.10)	.46** (.10)	.46** (.10)	-
การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน	.24** (.06)	-	.24** (.06)	.26** (.07)	.26** (.07)	-
ความโน้มเอียงทางการเมือง	-	-	-	1.00** (.13)	-	1.00** (.13)

หมายเหตุ: DE=อิทธิพลทางตรง (Direct Effect); IE=อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect); TE=อิทธิพลรวม (Total Effect)

* มีระดับนัยสำคัญ .05, ** มีระดับนัยสำคัญ .01

ผลไม่รวมจากการวิเคราะห์แบบจำลองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ผลการทดสอบค่าไคสแควร์มีค่าเท่ากับ 53.66 ที่องศาอิสระเท่ากับ 43 ค่า $\chi^2/df = 1.24$ ซึ่งใช้เกณฑ์น้อยกว่า 3 ในการอธิบายว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของมูเลอร์ (Mueller, 1996) ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .13 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .99 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .98 ดัชนีวัดความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ .99 ดัชนีค่า GFI, AGFI และ CFI มีค่าเกิน .9 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์²⁶ ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ .02 ซึ่งต่ำกว่า .08 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์²⁷ ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .02 ซึ่งอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ถ้ามีค่าต่ำกว่า .06 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์²⁷ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวบ่งบอกว่า โมเดลมีความกลมกลืนอยู่ในระดับดี ค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ตัวแปรตามคือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีค่า .52 แสดงว่าตัวแปรการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน และความโน้มเอียงทางการเมือง สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาได้ร้อยละ 52

ตัวแปรอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อตัวแปรการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ตัวแปรความโน้มเอียงทางการเมือง ส่งอิทธิพลทางตรงโดยส่งผลในทิศทางบวก มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 1.00 ที่ระดับนัยสำคัญ .01 แสดงว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

²⁶Adamantoca Diamantopoulos and Judy A. Siguaw. *Introduction to LISREL: A guide for the uninitiated*. London: SAGE Publications, Inc, 2000.

²⁷Hu, Li-Tze. and P.M. Bentler. "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives." *Structural Equation Modeling*, 6.1(1999): 1-55. เสรี ชัดเข้ม และ สุชาติดา กรเพชรปาดณี. "โมเดลสมการโครงสร้าง," *วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา* 1.1 (2546): 1-24.

ตัวแปรอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อตัวแปรการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า มี 3 ตัวแปร คือ การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา และการถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน โดยส่งผลในทิศทางบวก มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .14, .46 และ .26 ที่ระดับนัยสำคัญ .05, .01 และ .01 ตามลำดับ แสดงว่า นักศึกษาได้รับอิทธิพลจากการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา และการถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ส่งผลให้เกิดความโน้มเอียงทางการเมือง และนำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อตัวแปรความโน้มเอียงทางการเมืองมี 3 ตัวแปร ได้แก่ การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา และการถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .13, .43 และ .24 ที่ระดับนัยสำคัญ .05, .01 และ .01 ตามลำดับ แสดงว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความโน้มเอียงทางการเมือง น่าจะได้รับอิทธิพลมากจากสถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และครอบครัวของนักศึกษา

อภิปรายผลการศึกษา

1. ระดับการถ่ายทอดทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการศึกษาในระดับการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ ความเป็นประชาธิปไตยในครอบครัว และการสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัว ซึ่งความเป็นประชาธิปไตยในครอบครัวอยู่ในระดับมาก การสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ปกครองของนักศึกษาในปัจจุบันได้สร้างบรรยากาศภายในครอบครัวแบบประชาธิปไตย นักศึกษามีอิสระทางด้านความคิด และการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ แต่ยังมี การสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัวอยู่ในระดับที่น้อยกว่า อาจเนื่องมาจากสภาพครอบครัวในปัจจุบันที่มีความเร่งรีบในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้ปกครองกับนักศึกษามีโอกาสในการสื่อสารกันน้อยลงใน

เรื่องของการพูดจาชักจูงจากผู้ปกครอง การพูดคุยเกี่ยวกับนักการเมืองหรือพรรคการเมือง และการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจากกิจกรรมต่างๆ พบว่า การไปใช้สิทธิเลือกตั้งภายในมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับมาก แต่โอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในมหาวิทยาลัย ในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการพัฒนา เข้ากลุ่มกิจกรรม และเข้าร่วมรณรงค์หาเสียงให้แก่กลุ่มต่างๆ ในการเลือกตั้งมีระดับปานกลาง อาจจะเนื่องมาจากบรรยากาศการส่งเสริมกิจกรรมทางการเมืองในมหาวิทยาลัยในปัจจุบันมีการส่งเสริมน้อยลง ทำให้นักศึกษามีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียงระดับปานกลาง

ระดับการถ่ายทอดทางการเมืองจากการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน และระยะเวลาในการเปิดรับข่าวสาร อยู่ในระดับปานกลางในภาพรวม แต่ในรายละเอียดยังพบว่า สื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อที่นักศึกษาเปิดรับมากเป็น 3 ลำดับแรก และยังเป็นสื่อที่นักศึกษาได้ใช้ระยะเวลาในการเปิดรับสื่อแต่ละครั้งอยู่ในระยะเวลาานานกว่าสื่อประเภทอื่นๆ สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันนักศึกษายังคงให้ความสนใจการเมืองผ่านสื่อทางโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และหนังสือพิมพ์มากกว่าสื่อชนิดอื่นๆ เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าสื่อชนิดอื่น รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับไปยังสื่อโทรทัศน์ สามารถทำได้ทางเอสเอ็มเอส หรือการแสดงความคิดเห็นผ่านทางอินเทอร์เน็ต ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารทางด้านนี้มากกว่าสื่ออื่นๆ

ความโน้มเอียงทางการเมืองในเรื่องความสำนึกในหน้าที่พลเมืองอยู่ในระดับมาก ความไว้วางใจทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษามีสำนึกในหน้าที่พลเมือง แต่อาจจะยังมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน เสถียรภาพทางการเมือง และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรัฐบาลปัจจุบัน รวมทั้งสภาพการจัดตั้งของรัฐบาลชุดปัจจุบันมีความคลุมเครือระหว่างภาพของความเป็นประชาธิปไตยและภาพของทหาร ทำให้ความไว้วางใจ

วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ส่วนเรื่องของการรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน การติดตามสภาพความเคลื่อนไหวทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการชุมนุมทางการเมือง ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ากิจกรรมการเลือกตั้ง อาจจะมีเหตุเนื่องมาจาก เสถียรภาพทางการเมืองในปัจจุบันยังไม่แน่นอน บรรยากาศทางการเมืองยังไม่เป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ การมีประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน ทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ถูกจำกัด และการแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ กระทำได้ยากขึ้น

2. อภิปรายผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของแบบจำลองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา

การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของ Easton and Dennis²⁸ และ Dawson Prewitt and Dawsan²⁹ ที่สรุปได้ว่า การถ่ายทอดทางการเมืองคือกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และงานวิจัยของ Davis³⁰ พบว่า บริบทของสังคมมีอิทธิพลต่อการเกิดความโน้มเอียงทางการเมือง สอดคล้องกับ Merie³¹ ซึ่งพบว่า กระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองจากบิดามารดา สูบุตรเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน โดยการสื่อสารทางการเมืองระหว่างบิดามารดา จะมีอิทธิพลสำคัญอย่างมากในการถ่ายทอดความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับบุตร งานวิจัยของ Neison³² ได้สรุปไว้ว่า พฤติกรรมทางการเมืองจะถูกถ่ายทอดและส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดย

²⁸Easton and Dennis, *loc.cit.*

²⁹Dawson, Prewitt and Dawsan, *loc.cit.*

³⁰Davis, *loc.cit.*

³¹Merie, *loc.cit.*

³²Nelson, *loc.cit.*

อาศัยกระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองที่สำคัญคือ ครอบครัว และ Ventura³³ ที่สรุปไว้ว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว จะทำให้เด็กเก็บจำจนกลายเป็นนิสัย จากการได้รับคำแนะนำและสั่งสอนจากบิดามารดา ผลการทดสอบจากข้อมูลเชิงประจักษ์ยืนยันความสัมพันธ์นี้ เนื่องจากครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานแรกสุดและมีความสำคัญของสังคม สถาบันครอบครัวทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง ฯลฯ หรืออธิบายได้ว่า สถาบันครอบครัวทำหน้าที่ให้การศึกษาและความรู้ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจ และปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของครอบครัว ดังนั้นการที่สมาชิกในครอบครัวจะมีความโน้มเอียงทางด้านการเมืองเป็นอย่างไร ย่อมได้รับอิทธิพลพื้นฐานจากครอบครัวโดยตรง

การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของ Dawson-Prewitt and Dawson³⁴ ที่กล่าวไว้ว่า สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันสำคัญที่ให้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และประสบการณ์ รวมทั้งการอบรมกล่อมเกลาคิดใจแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองและปลูกฝังให้มีจิตใจแบบประชาธิปไตย สอดคล้องกับแนวคิดของ ทินพັນท์ นาคะตะ³⁵ หลักสูตรที่เรียนมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตยให้กับนักศึกษา ส่งผลให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง ตลอดจนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการเกิดความโน้มเอียงทางการเมือง และงานวิจัยของ กมลวรรณ คารมปราชญ์³⁶ ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อ

³³Ventura, *loc.cit.*

³⁴Dawson, Prewitt and Dawson, *loc.cit.*

³⁵ทินพັນท์ นาคะตะ, *loc.cit.*

³⁶กมลวรรณ คารมปราชญ์, *loc.cit.*

ความโน้มเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมือง และพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ผลการทดสอบข้อมูลเชิงประจักษ์ยืนยันความสัมพันธ์นี้ได้ชัดเจน เนื่องจากสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่นอกจากให้ความรู้ทางด้านวิชาการแล้ว ยังปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้กับนักศึกษาในระหว่างที่กำลังศึกษาในสถาบันการศึกษา จากการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเลือกตั้งภายในสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในการกำรรณรงค์ทางการเมือง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสมัครใจ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมความเป็นประชาธิปไตยให้กับนักศึกษา ซึ่งจะส่งผลทางตรงไปยังความโน้มเอียงทางการเมืองของนักศึกษา

การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของ Klapper³⁷ ที่เสนอแนวคิดไว้ว่า สื่อมวลชนเป็นแรงเสริมที่สนับสนุนทัศนคติ ทัศนียม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชน แนวคิดของ Dawson Prewitt and Dawsan³⁸ ได้อธิบายไว้ว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลสำคัญในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองและการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นอย่างมาก แนวคิดของ สุรวุฒิ บัดโรส³⁹ ได้อธิบายไว้ว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ในเรื่องของข้อมูลข่าวสารทำให้ผู้รับเกิดความเห็นหรือความรู้สึกต่อข่าวสารการเมืองในระดับที่สามารถก่อรูปความโน้มเอียงทางการเมืองให้เกิดขึ้นภายในตน และทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ทางการเมืองได้ และงานวิจัยของ กมลวรรณ คารมปราชญ์⁴⁰ ที่พบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ผลจากข้อมูลเชิงประจักษ์ยืนยันความสัมพันธ์นี้ได้

³⁷Klapper, *loc.cit.*

³⁸Dawson, Prewitt and Dawsan, *loc.cit.*

³⁹สุรวุฒิ บัดโรส, *หน้าเดิม.*

⁴⁰กมลวรรณ คารมปราชญ์, *หน้าเดิม.*

ชัดเจน ปัจจุบันการสื่อสารจากสื่อมวลชนต่างๆ ได้เข้าถึงนักศึกษาได้หลายช่องทาง โดยช่องทางที่เข้าถึงได้มากที่สุดคือ ทางโทรทัศน์ และทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นช่องทางที่นักศึกษาสามารถเข้าถึงได้ง่ายที่สุด ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางด้านการเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การได้รับข้อมูลสะสมมากขึ้นเรื่อยๆ จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษา และส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมืองของนักศึกษาโดยตรง

ความโน้มเอียงทางการเมือง ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Peterson⁴¹ ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการเมืองของประชาชนผู้อาวุโสในสหรัฐอเมริกา พบว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการเมืองของประชาชนผู้อาวุโส งานวิจัยของ ไชยพร ตันตจิตานนท์⁴² ได้ศึกษาเรื่องการเมืองท้องถิ่นในรูปสหภาพฯ ศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการศึกษพบว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง งานวิจัยของ รณกร สายสัญญาณ⁴³ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความโน้มเอียงทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง กับพนักงานธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ ผลการศึกษพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความโน้มเอียงทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง และงานวิจัยของ จริญญา เจริญสุขใส⁴⁴ ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง วัฒนธรรมการเมือง กับการใช้สิทธิเลือกตั้งของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ปี 2538 ผลการวิจัยพบว่า ความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของเยาวชนกลุ่มดังกล่าว ผลจากข้อมูลเชิงประจักษ์ยืนยันความสัมพันธ์นี้ได้

⁴¹Peterson, *loc. cit.*

⁴²ไชยพร ตันตจิตานนท์, หน้าเดิม.

⁴³รณกร สายสัญญาณ, หน้าเดิม.

⁴⁴จริญญา เจริญสุขใส, หน้าเดิม.

ชัดเจน การที่นักศึกษามีความโน้มเอียงทางการเมือง ในเรื่องของความสำนึกในหน้าที่พลเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง ทำให้เกิดทัศนคติต่อการเมืองแตกต่างกันออกไปในแต่ละคน ในการที่จะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทางหนึ่งที่นักศึกษาจะทำได้คือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง การรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน การติดตามสภาพการณ์เคลื่อนไหวทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการร่วมชุมนุมทางการเมือง

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษานี้พบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง ดังนั้นในการพัฒนาให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. บิดา มารดา หรือผู้ปกครองควรให้ความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง แก่บุตร หรือบุคคลในปกครอง เพื่อปลูกฝังความสำนึกในหน้าที่พลเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง

2. ในครอบครัวควรสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยให้มากขึ้น เช่น การเปิดให้อธิบายเหตุผลของการไม่กระทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง การเปิดโอกาสให้อธิบายหรือแสดงความคิดเห็นของตนเองเมื่อต้องการตัดสินใจในประเด็นที่เป็นเรื่องของส่วนรวม และการอธิบายเหตุผลให้กระทำในสิ่งต่างๆ รวมทั้งการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองระหว่างบุคคลในครอบครัวให้มากขึ้น

3. สถาบันการศึกษา ควรส่งเสริมกิจกรรมทางการเมืองในมหาวิทยาลัย ให้นักศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้กับนักศึกษา เช่น ส่งเสริมให้มีการจัดเวทีเสวนาเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งจะส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง

4. สถาบันการศึกษาควรจัดให้มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

5. สถาบันการศึกษาควรจัดให้มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในห้องเรียน เช่น เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ได้อย่างเสรี การใช้เสียงส่วนใหญ่ในการแก้ปัญหา และการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความโน้มเอียงทางด้านการเมืองให้กับนักศึกษา

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสนอข่าวสารทางการเมือง ควรนำเสนอข่าวสารทั้งในด้านบวก และด้านลบ ในสื่อหลากหลายประเภทให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกฝังความสำนึกในหน้าที่พลเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง

ปริวรรต สิงห์แก้ว. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา: ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต. ปัญหาพิเศษหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา, 2547.

มลินี สมภพเจริญ. อินเทอร์เน็ตและสื่อมวลชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์, สื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

รณกร สายสิญจน์. ความสัมพันธ์ระหว่างความนิยมเชิงทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, พัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

วรารุณี ผลเจริญ. การเปิดรับสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551.

สมบัติ อารังธัญวงศ์. การเมือง: แนวคิดความคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, 2548.

สมิธาน พูแสง. การศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน. ปริญญาโท วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, การอุดมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

สุรวุฒิ บัดโรสง. การศึกษาเปรียบเทียบการถ่ายทอดทางการเมืองของนักเรียนมัธยมในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2533.

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2553). สารสนเทศอุดมศึกษา. เว็บไซต์ <<http://www.info.mua.go.th/information/index.php>>. สืบค้นเมื่อ 30 ส.ค. 2553.

เสรี ชัดแจ่ม และ สุชาติดา กรเพชรปานี. "โมเดลสมการโครงสร้าง" วารสารวิจัย และวัดผลการศึกษา 1.1 (2546): 1-24.

- อรชร พรประเสริฐ. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2550.
- เอกวิทย์ มณีธร. (2553). "ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา ของมหาวิทยาลัยในพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก" *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*. 2.2 (2553): 73-98.
- Almond, Gabriel A. and Bingham G. Powell Jr. *Comparative Politics: A Developmental Approach*. Boston: Little Brown, 1966.
- Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston: Little Brown, 1965.
- Conway, M.M. *Political participation in the United States*. 3rd ed. Washington D.C.: A Division of Congressional Quarterly, 2000.
- Davis, Lenience T. *Motives and Motivation: Social Context, Civic Orientation, and Political Behavior*. Dissertation, Ph.D. (Political Science). The University of Chicago, 2005.
- Dawson, Richard E. and Prewitt Kenneth. *Political Socialization*. Vol 1. Boston, Toronto: Little, Brown and Company, 1977.
- Diamantopoulos, A. and Sigauw, J.A. *Introduction to LISREL: A Guide for the Uninitiated*. London: SAGE Publications, Inc, 2000.
- Easton, David and Dennis, Jack. *Children in Political System*. New York: McGrawHill, 1969.
- Hair, J.F. and others. *Multivariate data analysis*. New Jersey: PrenticeHall, 1998.
- Lasswell, Harold D. *The Communication of Ideas*. New York: Haper and Row, 1948.
- Hu, L-T. and Bentler, P.M. "Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives." *Structural Equation Modeling*, 6.1(1999): 1-55.

- Huntington, Samuel P. and George I Dominguez. "Political Development." in *Handbook of Political Science: Non Government Politic.* eds, Fred Greenstein and W.Nelson Polsby. Massachusette: Addison Wesley, 1975.
- Klapper, Joseph T. *The Effect of Mass Communication.* New York: Free Press, 1960.
- Merie, Dalhouse. *Parent-Child Political Value Congruency.* Dissertation, M.A.(Political Science). University of Calgary, 1995.
- Milbrath, Lester W., and M. Goel. *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics.* 2nd ed. Chicago: Rand McNally, College Publishing Company, 1977.
- McClosky, Herbert. "Political Participation." in *International Encyclopedia of the Social Science.* Vol 12. New York: McMillan and Free, 1968.
- Mueller, R.O. *Confirmatory Factor Analysis.* in Basic Principles of Structural Equation Modeling: An introduction to LISREL and EQS. New York: Springer-Verlag, 1996. pp. 62-128.
- Nelson, Patricia McNulty. *Montana Boys' State and Montana Girls' State: Political Socialization of The Adolescents in Transition of Adulthood in The Context of Family, School and Community.* Dissertation, Ed.D.(Political Science). Montana State University, 2004.
- Nie, Norman H. and Verba, Sidney. "Political Participation," in *Handbook of Political Science.* Vol 4. edited by Greenstein, Fred I.; & Polsby, Nelson W. Massachusetts: Addison Wesley, 1975.
- Peterson , Steven A. *Political Behavior: Patterns in Everyday Life.* California: SAGE, 1990.
- Ventura, Raphael. "Family Political Socialization in Multiparty Systems, ". *American Politics Research.* 34.6(2001): 666-691.